Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Asia: Hallituksen esitys eduskunnalle Suomen Akatemiasta annetun lain muuttamisesta
Viite: HE 209/2024 vp

Lausunto hallituksen esityksestä Suomen Akatemiasta annetun lain muuttamiseksi

Helsingin yliopisto kiittää mahdollisuudesta lausua eduskunnan sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi Suomen Akatemiasta annetun lain muuttamisesta (HE 209/2024 vp).

Lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan tutkimuksen ja tutkimusedellytysten rahoittamista sekä kansainvälistä yhteistyötä koskevien Akatemian tehtävien hoitaminen ei saa olla ristiriidassa Suomen kansallisen turvallisuuden, Suomen kansainvälisten velvoitteiden tai Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kanssa. Hallituksen esityksen antamisen jälkeen opetus- ja kulttuuriministeriö on sivistysvaliokunnalle osoittamassaan lausunnossaan esittänyt, että pykälätekstistä poistettaisiin viittaus Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Muutoin ministeriön esittämä vastaa hallituksen esitystä.

OKM:n muutosesityksessä viittaus ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan on poistettu, mikä osaltaan korjaa hallituksen esityksessä hyvin tulkinnanvaraiseksi todettua velvoitetta koskevan ongelman.

Tutkimuksen turvallisuuden osalta pidämme OKM esittämää uuttakin muotoilua lain toimeenpanon osalta ongelmallisena.

Lain perusteluiden mukaan

> ”*Lisäyksen tavoitteena on, että Suomen Akatemian myöntämällä tutkimusrahoituksella tehtävä tutkimus ja sen tulokset eivät päätyisi käyttöön, joka vaarantaa Suomen huoltovarmuuden, kriisivalmiuden tai turvallisuuden.”*

Lakiehdotuksessa viitataan Euroopan unionin neuvoston suosituksiin, joissa turvallisuus on määritelty tutkimuksen turvallisuuden kautta. Neuvoston suosituksen mukaan tutkimuksen turvallisuudesta huolehtimisella halutaan estää tutkimuksen väärinkäyttö.

Näkemyksemme mukaan lakiesitys toteuttaisi tutkimuksen turvallisuutta paremmin, jos se viittaisi yksiselitteisesti tutkimuksen turvallisuuteen. Helsingin yliopisto osallistunut UNIFI:n sivistysvaliokunnalle 12.2.2025 osoittaman lausunnon valmisteluun ja pitää lausunnossa esitettyä 2 § 2 momentin muotoilua hyvänä:

> *Edellä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja tehtävä hoitaessaan Akatemian tulee edellyttää, että tutkimuksen turvallisuus ja siihen kohdistuvat riskit tutkimushankkeissa, tutkimusyhteistyössä ja tutkimustulosten hyödyntämisessä otetaan asianmukaisesti huomioon.*

Korostamme tässä yhteydessä Unifi:n tavoin, että riskien arvioinnin toteuttamisen yksityiskohtia ja ratkaisumalleja on tärkeä kehittää yhdessä korkeakoulujen ja muiden tutkimusta tekevien organisaatioiden kanssa.

Euroopan unionin neuvoston suosituksen mukaan riskinarviointi tulisi tehdä riskiprofiiliin suhteutettuna vain rahoitettaville huolta aiheuttaville hankkeille, välttäen tarpeetonta hallinnollista rasitusta.

Viime kädessä käyttöön otettavien toimintatapojen tulee olla tutkimusorganisaation päätettävissä kunkin parhaaksi katsomalla tavalla. Tutkimuksen turvallisuuden kenttä muuttuu tällä hetkellä nopeasti, ja näin ollen myös riskinarvioinnin ja -hallinnan tapojen tulee olla joustavia ja kehittyviä, ei tiukasti laissa määriteltyjä.

Anne Portaankorva
Vararehtori, tutkimus

Anssi Mälkki
Johtaja, vastuuvalmistelija